

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Карпенко Олександра Івановича за темою:
«Забезпечення економічної безпеки національних економік в умовах глобальної
регіоналізації», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини»

У поточному геополітичному контексті, в той час, коли домінує технологічна конкуренція, що постійно зростає, межі між економікою та безпекою дедалі розмиваються. В основі економічної безпеки лежить використання економічних заходів та інструментів для забезпечення безпеки. Такі потрясіння, як пандемія COVID-19 та агресивна війна росії проти України, підкреслили ризики, притаманні надмірній економічній залежності, які можуть поставити під сумнів функціонування демократичних суспільств і економік, обмежуючи здатність до дій, що забезпечуватимуть свободи та суверенітет.

Саме тому, необхідність поглиблення теоретичних засад, удосконалення методичних положень та розробка науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення економічної безпеки національних економік в умовах глобальної регіоналізації актуалізували вибір тематики дисертаційного дослідження.

В дисертаційному дослідженні Карпенка О.І. серед найбільш вагомих наукових результатів теоретико-методологічного спрямування можна виокремити наступні:

удосконалення науково-методичного підходу до оцінки економічної безпеки, який, по-перше, включає запропонований інтегральний показник лідерських позицій країн в глобальному середовищі, що враховує: оцінку позицій країни та їх змін у ключових міжнародних рейтингах, що систематизовані за категоріями ризиків безпеки (економічні, соціальні, політико-правові, технологічні, екологічні), оцінку узагальнюючих індексів ключових міжнародних рейтингів та статистичних показників варіації та диференціації країн, розрахунок структурних характеристик розподілу (позиціонування країн) в міжнародних рейтингах, по-друге, поєднує різні фокуси оцінки елементів системи економічної безпеки на відповідних ієрархічних рівнях (глобальному, регіональному та національному), а саме: оцінку глобального середовища безпеки через аналіз загроз та ризиків; багатокритеріальну оцінку позицій країн в глобальному економічному середовищі; компаративний аналіз регіональних комплексів безпеки; оцінку зовнішньоторговельної складової в системі економічної безпеки, аналіз національних особливостей стану системи економічної безпеки, застосування якого в системі оцінки безпеки дозволяє визначати та обґрунтовувати передумови покращення стійкості розвитку та укріплення безпекових позицій країни;

удосконалення науково-теоретичних підходів щодо дослідження економічної безпеки в умовах глобальної регіоналізації шляхом уточнення її сучасної архітектури, а саме на основі сформованого компаративного профілю інституційної бази безпекових систем у регіонах світу запропоновано типологізацію міждержавних установ, які формують архітектуру регіональних безпекових комплексів, що визначається виокремленими ознаками, до яких віднесено: просторова (регіональний, міжрегіональний та трансконтинентальний характер) та функціональна (багатопротиповий (універсальний) та спеціалізований (суто безпекове спрямування та опосередковано безпековий функціонал з фокусом на економічних або політичних і військово-оборонних питаннях) характер), що стало основою обґрунтування побудови матриці відповідного інституційного забезпечення регіональних систем економічної безпеки;

удосконалення концептуальних підходів до дослідження систем регіональної безпеки через систематизацію теорій та концепцій за логіко-послідовною еволюцією на основі наступних ознак: дія внутрішніх та зовнішніх факторів (концепція регіональних порядків, теорія комплексу регіональної безпеки, концепція режиму управління безпекою, теорія кластерів регіональної безпеки), вплив регіональних відносин (концепція об'єднаних спільнот), вплив домінуючих країн (теорія транзиту влади), що дозволило виділити моделі регіональної співпраці у сфері безпеки, до яких віднесено альянси (співпраця переважно

оборонного характеру як протидія зовнішнім загрозам), модель колективної безпеки (спрямованість співпраці на запобігання/ стримування війни), модель режиму безпеки (співпраця, що регламентується визначеними нормами і правилами врегулювання безпекових питань), модель безпекової спільноти (співробітництво, що ґрунтується на стійкій та глибокій інтеграційній взаємодії), що визначає подальші наукові розвідки безпекових студій;

удосконалення методологічних засад дослідження глобальної регіоналізації *шляхом виділення нового формату міжрегіональних зв'язків*, які визначаються високим рівнем інституціоналізації (берегіоналізм), до яких активно залучаються країни/ інтеграційні об'єднання/ регіональні групи різної континентальної приналежності, між якими встановлюється розгалужена система відносин (транснаціональний інтеррегіоналізм), у т.ч. у форматі стратегічного партнерства (гібридний інтеррегіоналізм), та відповідного *уточнення* ієрархії рівнів економічної безпеки (глобальний (у тому числі бірегіональний, трансрегіональний, гібридний), регіональний (міждержавний), національний, внутрішньодержавний, базовий), її відповідних структурних компонентів (безпека глобальна, міжнародна, національна, економічна, економічна безпека регіонів та міст, економічна безпека суб'єкта господарювання, безпека людини та її потреб), що відповідає сучасній просторовій структурі світового господарства і впливає на визначення стратегічних пріоритетів безпеки національної економіки, її залучення до регіональних безпекових комплексів;

подальший розвиток концептуальних засад визначення напрямів глобальних трансформацій із урахуванням критичного впливу російсько-української війни на формування глобальної безпеки за сферами та напрямками впливу на безпековий розвиток національних економік, а саме: економічний, соціально-демографічний, природно-екологічний, технологічний, політико-ідеологічний (геополітичний), культурно-цивілізаційний (довоєнні, визначальні до 2022 року); реконфігурація економічних моделей, соціальна поляризація, навколишнє середовище та стійкість, здоров'я та добробут, технологічна конвергенція, послаблення впливу влади та підвищення невизначеності, геополітична фрагментація, індивідуальні повноваження та зміна цінностей (ті, що актуалізувалися в умовах воєнних дій, визначальні з 2022 року).

Окремої уваги заслуговує розроблений автором методичний інструментарій оцінювання зовнішньоторговельної складової економічної безпеки, а саме, *запропонований інтегральний індекс зовнішньоторговельної складової економічної безпеки*, що враховує кількісні виміри рівня зовнішньоторговельної компоненти (питома вага експорту та імпорту товарів та послуг у ВВП та у світовій торгівлі, питома вага високотехнологічного експорту у ВВП, зовнішньоторговельний оборот на душу населення, коефіцієнт випередження зростання експорту над імпортом, індекси стану балансу, умов торгівлі, концентрації експорту, диверсифікації експорту), застосування якого дозволяє ідентифікувати ризики в системі забезпечення зовнішньоторговельної безпеки, оцінювати її вплив на інші фактори, що визначають стійкість соціально-економічного розвитку країн.

Не підлягає сумніву практичне значення одержаних результатів яке полягає в тому, що вони є науковою основою для визначення та розробки напрямів безпекового економічного розвитку на державному, регіональному рівнях та на рівні окремих підприємств та організацій у сучасних умовах глобальної регіоналізації. Варто відзначити, що отримані автором рекомендації, пропозиції та одержані результати впроваджено в практичну діяльність на всіх інституційних рівнях, від рівня підприємства (ТОВ «УПГ-ІНВЕСТ») до національного рівня (Бюро економічної безпеки України) поступово через місцевий (Чернівецька міська рада) та регіональний рівні (Чернівецька обласна державна адміністрація, Чернівецька торгово-промислова палата). Також, матеріали дисертаційної роботи, зокрема теоретико-методологічні засади формування регіональних безпекових комплексів, визначення структурних компонентів економічної безпеки в сучасних умовах просторової організації світового господарства впроваджено у навчальний процес

Маріупольського державного університету при розробці навчально-методичного забезпечення з дисциплін «Міжнародна економічна безпека», «Глобалізація і регіональний економічний розвиток».

Отже, поставлену мету дисертаційного дослідження виконано через логічне, поступове вирішення поставлених завдань. Проведений в роботі аналіз свідчить про оволодіння автором широкого кола методів наукового пізнання та економіко-математичного моделювання. Але, незважаючи на досягнуті наукові результати та практичну цінність роботи, є певні зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації:

– у п. 1.2. автором наведено ієрархію рівнів, характер відносин, структурні компоненти економічної безпеки в сучасних умовах просторової структури світового господарства. Доцільно було б до бірєгіонального, трансрєгіонального та гібридного таксономічних рівнів додати конкретні приклади країн, регіональних об'єднань, організацій, які б могли утворювати такі метарегіони;

– у п. 2.3. автором проведено оцінку умов забезпечення безпеки національних економік країн ЄС за рейтинговими показниками. Доцільно було до переліку використаних рейтингових показників додати показник рівня тіньової економіки;

– у роботі автор наводить характеризує взаємозв'язок елементів процесу оцінювання економічної безпеки (с. 58 роботи), в якому серед напрямів оцінки зазначає оцінку стану та рівня безпеки, при чому не конкретизує, у чому полягають відмінності між цими напрямками оцінювання, чи є вони взаємопов'язаним та взаємодоповнюють один одне, чи можуть виступати в якості окремих самостійних фокусів оцінювання.

Зазначені зауваження не зменшують значущості дисертаційної роботи, яка є самостійною та завершеною працею, відповідає вимогам МОН, а її результати мають наукову новизну та практичне впровадження.

Таким чином, дисертаційна робота на тему «Забезпечення економічної безпеки національних економік в умовах глобальної регіоналізації» відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022. Зазначене дозволяє зробити висновок, що автор дисертаційної роботи на тему «Забезпечення економічної безпеки національних економік в умовах глобальної регіоналізації» – Карпенко О.І. – заслуговує присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини».

Рецензент

Кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри економіки
та міжнародних економічних відносин
Маріупольського державного університету

Ольга БЕЗЗУБЧЕНКО

О. беззубченко
засвідчено
Начальник загального відділу ОКСАНА СТРЕТОВИЧ